

Tänk efter!

Brukar du "måla" dina egna bilder med fantasins hjälp när du lyssnar på radio?

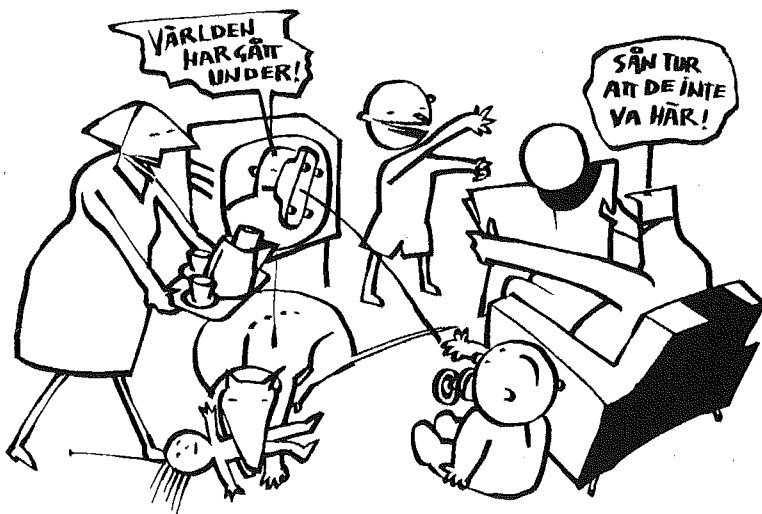
Manus för TV

Ett TV-manus utformas annorlunda än ett radiomanus. Men de flesta goda råden för radiotexter som tagits upp i föregående avsnitt, gäller ändå också för texter till TV och film.

Man bör dock ha klart för sig att TV-reportern kräver ännu mer av sin publik än radiojournalisten. Anledningen är att TV-tittaren måste hänga med på både det som händer ljudmässigt och det som bildmässigt utspelar sig på TV-skärmen. Bilden ska naturligtvis i samverkan med ljudet göra det lättare för tittaren att förstå sammanhanget, men det händer alltför ofta att effekten blir den rakt motsatta. Bilden skapar förvirring istället för förståelse.

Man bör också tänka på att TV-tittarens uppmärksamhet inte kan fångas på samma sätt som en biografbesökare. TV-inslaget kan tex ha konkurrens av andra i familjen som pratar, stojande barn, en ringande telefon. På grund av dessa störningar måste texterna vara korta och innehålla mycket tydliga budskap.

Ljud + bild kräver mer

TV-tittaren ska *samtidigt* uppfatta allt som händer på skärmen och ta till sig olika nyanser i en text. Därför är det ännu viktigare för den som arbetar med TV-inslag att koncentrera sig på det viktiga och att berätta detta rakt och enkelt. Ofta kan informationen bli lättare att förstå om man kopplar den till ett personligt öde, som är lätt att identifiera sig med.

Ett TV-manus består ofta av två delar. På den vänstra sidan står uppgifter om bildernas innehåll som anger om det är stillbilder eller rörliga bilder, om grafik förekommer, tidsangivelser osv. På den högra sidan finns själva *spekertexten*, dvs den text som ska läsas upp. I TV-manuset måste man hela tiden ta hänsyn till det faktum att tittaren ser vad som händer. Vid verkligt dramatiska bilder är den bästa texten kanske därför – ingen text alls, dvs bilderna får tala för sig själva

Bilder

Bilder Torekovs hamn/5 sek
Reporter/8 sek

Mix till fiskebåtar/7 sek

Stillbild på döda sälar/

Spekertext

Fiskarna i Torekov satsar den här sommaren nästan hela sin arbetstid på att transportera turister till Hallands Väderö.

Nu skrämmer dom många fiskebåtarna ihjäl sälarna runt ön.

Hittills har ett 30-tal sälar dött. Tidigare har heller aldrig så stora sälkolonier funnits runt ön.

Tänk efter!

Kan du tänka dig situationer eller ämnen i ett TV-inslag där bilderna bäst talar helt för sig själva?

Det första man måste bestämma sig för som TV-journalist är om det manus man skriver ska passa bilderna, eller om bilderna ska matcha texten. TV är ett bildmedium, så det naturligaste vore att bilderna kommer i första hand. Men i t ex nyhetsammanhang anser många reportrar att det viktigaste är att berätta en historia med hjälp av ett manus. Bilderna väljs sedan ut för att illustrera inslaget.

Det ideala arbetssättet är om texter och bilder arbetas fram parallellt. I allmänhet är det bra att låta bilderna säga så mycket som möjligt. Ett bra samspel mellan bild och text skärper intresset och uppmärksamheten hos tittaren.

Speakertexten ska kunna växla mellan att ligga "nära" bilderna, dvs texten handlar direkt om det man samtidigt ser (det speciella) och i andra sekvenser röra sig mer kring ett allmänt resonemang som inte är direkt kopplat till det man ser. Det är dock klokt att alltid börja ett inslag med en "bildnära" text.

Låt oss ta ett konkret exempel:

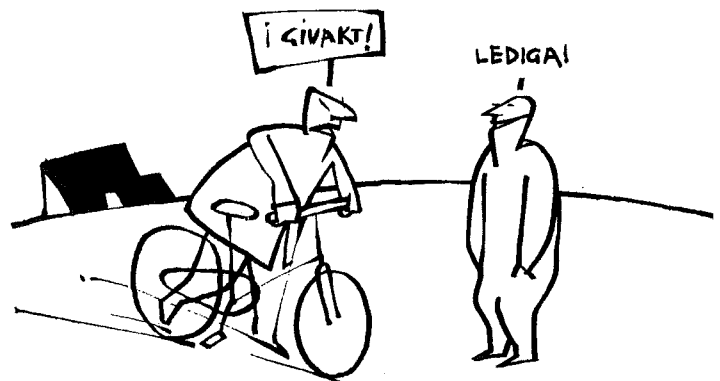
Bilder

Trasigt klädd man kommer gående och leder en gammal cykel. I bakgrunden syns en stor öde regementsbyggnad.

Speakertext

Den här mannen var en gång general och chef för regementet i Tartu i Tallin. Idag är han utan jobb och får klara sig bäst han kan. Regementet är stängt. Soldaterna har dragits tillbaka till Ryssland.

Efter inledningen med generalens nya livssituation, berättar TV-reportern vidare om det allmänna läget: Tiotusentals ryska soldater har dragits tillbaka sedan Estland blev självständigt, soldaterna har inget att göra i Ryssland. Uppgifter som inte har en direkt koppling till bilderna. Sedan kan man återvända till generalens problem i Tartu, dvs det speciella.

Så här kan föregående exempel se ut för att illustrera ett dåligt in-
slag där bild och text inte samverkar:

Bilder

Trasigt klädd man kommer
gående och leder en gammal
cykel. I bakgrunden syns en
stor öde regementsbyggnad.

Speakertext

*Rysslands svåra ekonomiska problem
beror på övergången från en renodlad
planekonomi till en lika renodlad
marknadsekonomi. Och det ekono-
miska stödet från EU och USA har
inte alls blivit som utlovats.*

Här begriper man inte vad bilderna har för koppling till texten.
Alltså stör bilderna mer än de hjälper tittaren att uppfatta informa-
tionen. I det här fallet hade det varit bättre att inte alls visa f d
generalen och cykeln.

Ett klassiskt exempel där bild och text inte fungerade tillsam-
mans är inslaget där speakertexten handlar om tandläkarnas svåra
arbetsförhållanden och dåliga löner. Samtidigt ser och hör man
hur en tandläkare borrar i en patients tänder. Tittarna identifierar
sig helt med patienten, ja nästan känner att det gör ont i de egna
tänderna. Informationen om tandläkarnas motiv för högre löner
når aldrig fram.

Man ska också undvika dubbla budskap. Text och bild bör tala
samma språk och stämma överens. Fast ibland kan det finnas en
poäng i att använda dubbla budskap:

Bilder

Stor trängsel i ett varuhus,
människor i alla åldrar köper
mängder av dyra julklappar.

Speakertext

*Sveriges ekonomi är körd i botten. Folk
har knappt råd att köpa mat. Vissa
ekonomer talar om ett svart hål, när
dom försöker beskriva den skyhöga
statsskulden.*

Här säger reportern med hjälp av bilderna att han inte riktigt tror på ekonomernas beskrivning av svensk ekonomi. Folk verkar ha gott om pengar, Sveriges ekonomiska läge tycks inte vara helt katastrofalt.

Det är nästan alltid så att speakertexten inte hinner med bilden. Det beror på att hela meningen måste vara uppläst innan den som lyssnar förstår den. Bilden signalerar däremot omedelbart sitt budskap. TV-reportern kan motverka denna förskjutning genom att hålla meningarna korta, men också genom att försena inläggningen av bilderna något i förhållande till texten.

Rytmen i bildklippen, dvs hur ofta nya bilder klipps in, och rytmen i speakertexten ska passa någorlunda samman. Detta görs bäst genom att lägga in små pauser och variera tempot. När en bildsekvens slutar, ska också läsningen av texten upphöra.

Ett bra sätt när man vill berätta något i TV är att växla mellan "korta" och "långa" bilder. De långa bilderna används när man är inne på svårare resonemang och inte vill att bilderna ska störa tittarens tankar. I ett inslag om lantbrukets problem kan t ex "långa bilder" användas, medan reportern försöker förklara hur EU:s stöd till bönderna fungerar. De långa bilderna i detta fall skulle kunna vara en traktor som långsamt plöjer ett fält, dvs bilder där det egentligen inte händer någonting. När "korta bilder" används vill man ofta säga mera med bildernas hjälp än med textens.

Siffror kan vara ännu svårare att komma ihåg i TV än om man hör dem nämnas i radio. Begär aldrig att TV-tittaren ska kunna utföra några matematiska beräkningar eller liknande uppgifter under ett TV-inslag.

TV-reportern måste också försöka undvika att säga sådant som tittaren vet eller lätt kan förstå av bilderna. Gör inte så här:

Bilder

Äldre, manlig ensamseglare på väg in i en hamn med jublande människor på kajen.

Speakertext

Denne manlige ensamseglare är gammal. Han är på väg in i en hamn medan folket jublar.

Bild – snabbare än ljud

Det är bättre att sätta in bilderna mera i sitt sammanhang. Gör så här istället:

Bilder

Äldre, manlig ensamseglare på väg in i en hamn med jublande människor på kajen.

Speakertext

Efter tre års ensamsegling jorden runt, når Kurt Björklund äntligen hemmahamnen Råå.

Ibland är det helt onödigt att nämna namn i speakertexten, eftersom namnen på dem som intervjuas kan kopieras in i bilden.

Vid övergången mellan ljudet från en speakertext till ljudet från en intervjuperson, dvs när man *påannonserar* en intervjuperson, ska man precis som i manus för radio försöka undvika att formulera sig exakt som intervjupersonen. Det låter väldigt dumt att höra exakt samma ord, samma mening två gånger. Samtidigt kan det ligga en finess i att förklara hur intervjupersonen reagerar och inte bara som oftast sker – att påannonser består av en fråga.

Gör inte så här:

Speakertext

Statsministern anser att det är förkastligt att skära ner barnbidragen. Barnfamiljerna klarar inte av ytterligare uppoffringar.

Intervju med statsministern i bild

-Jag anser att det är förkastligt att skära ner barnbidragen. Barnfamiljerna klarar inte av ytterligare uppoffringar. Dessutom förlorar vårt parti helt sin trovärdighet om vi skulle kräva lägre barnbidrag.

Gör så här istället:

Speakertext

Statsministern markerade tydligt i riksdagen att han inte vill sänka barnbidragen.

Intervju med statsministern i bild

*-Jag anser att det är förkastligt att skära ner barnbidragen.
Barnfamiljerna klarar inte av ytterligare uppoffringar...*

Text och bild kan tillsammans skapa ett dramatiskt förlopp om texten formuleras så att den skapar förväntan inför bilderna, som innehåller viss dramatik.

Bilder

Statsministern avslutar talet. Han går ner från podiet och halvvägs nere snubblar han och faller i trappan.

Speakertext

Statsministerns framträdande var planlagt in i minsta detalj. Allt fungerade som det skulle (kort paus). Ånda tills statsministern lämnade talarstolen (längre paus, tills bilderna utlöser dramatiken som byggts upp).